

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

**Upute za vanjsko vrjednovanje
obrazovnih postignuća učenika
s posebnim odgojno-obrazovnim
potrebama u osnovnim školama**

Zagreb, studeni 2007.

Biblioteka: PRIRUČNICI

Nakladnik

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

Za nakladnika

Goran Sirovatka,
ravnatelj *Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja*

Autori

Kristina Anić Kuhar, prof., prof. dr. sc. Draženka Blaži,
Željka Butorac, prof., Katarina Cvijanović, dipl. defektolog,
Sanja Horvatić, dipl. defektolog – predstavnica *Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja*,
mr. sc. Mara Kovačić – voditeljica stručne radne skupine,
mr. sc. Jasna Kudek Mirošević, mr. sc. Maja Ljubić, Dragica Matok, prof.,
doc. dr. sc. Ljubica Pribanić, Mirjana Špoljarec, prof.

Urednica

Sanja Horvatić, dipl. defektolog

Redaktorica

Katarina Cvijanović, dipl. defektolog

Lektorica

Mirjana Gašperov, prof.

Slog i grafičko uređenje

Rajmundo Lankaš

Tisak

ITG, Zagreb

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. PRAVO NA PRILAGODBU ISPITNE TEHNOLOGIJE	8
3. PRILAGODBE ISPITNE TEHNOLOGIJE	9
3.1. Osobni pomagač	10
4. PRIJAVLJIVANJE	12
4.1. Prijedlog elemenata zahtjeva za prilagodbu ispitne tehnologije	14
4.2. Naputak za popunjavanje prijedloga elemenata zahtjeva za prilagodbu ispitne tehnologije	16
5. UČENICI S OŠTEĆENJEM VIDA	17
5.1. Opis populacije	17
5.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	19
5.2.1. Tehnička prilagodba	19
5.2.2. Prilagodba ispitnoga materijala	20
5.2.3. Osobni pomagač	20
5.2.4. Vrijeme trajanja ispita	20
5.2.5. Defektolog specijaliziran za rad s učenicima oštećena vida	21
6. UČENICI S OŠTEĆENJEM SLUHA	22
6.1. Opis populacije	22
6.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	23
6.2.1. Tehnička prilagodba	23
6.2.2. Prilagodba ispitnoga materijala	23
6.2.3. Osobni pomagač	23
6.2.4. Vrijeme trajanja ispita	23
6.2.5. Ostale prilagodbe	23

7. UČENICI S POREMEĆAJIMA JEZIČNO-GOVORNE KOMUNIKACIJE I SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA UČENJA	25
7.1. Opis populacije	25
7.1.1. Posebne jezične teškoće (PJT)	25
7.1.2. Disleksija i disgrafija	25
7.1.3. Diskalkulija	25
7.1.4. Dispraksija	28
7.1.5. Poremećaji fluentnosti (mucanje i brzopletost)	29
7.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	30
7.2.1. Disleksija, disgrafija i jezične teškoće	30
7.2.2. Diskalkulija	32
7.2.3. Dispraksija	33
7.2.4. Mucanje i brzopletost	34
8. UČENICI S MOTORIČKIM POREMEĆAJIMA I KRONIČNIM BOLESTIMA	35
8.1. Opis populacije	35
8.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	37
8.2.1. Tehnička prilagodba	38
8.2.2. Osobni pomagač	38
8.2.3. Vrijeme trajanja ispita	38
8.2.4. Njegovatelj	38
9. UČENICI SA SNIŽENIM INTELEKTUALNIM SPOSOBNOSTIMA	39
9.1. Opis populacije	39
9.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	40
9.2.1. Opći uvjeti	40
9.2.2. Tehnička prilagodba	40
9.2.3. Prilagodba ispitnoga materijala	40
9.2.4. Osobni pomagač	41
9.2.5. Vrijeme trajanja ispita	42

10. UČENICI S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU	43
10.1. Opis populacije	43
10.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	44
10.2.1. Opći uvjeti	44
10.2.2. Tehnička prilagodba	45
10.2.3. Prilagodba ispitnoga materijala	45
10.2.4. Osobni pomagač	45
10.2.5. Vrijeme trajanja ispita	46
11. UČENICI S POREMEĆAJEM PAŽNJE/ POREMEĆAJEM PAŽNJE S HIPERAKTIVNOŠĆU (ADD/ADHD)	47
11.1. Opis populacije	47
11.2. Prilagodbe ispitne tehnologije	49
11.2.1. Opći uvjeti	49
11.2.2. Prilagodba ispitnoga materijala	49
11.2.3. Osobni pomagač	50
11.2.4. Vrijeme trajanja ispita	50
12. DOKUMENTI O PRAVIMA OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA	51

1. UVOD

Vanjsko vrjednovanje obrazovnih postignuća učenika u osnovnoj školi, s obzirom na obvezatnost osnovnoga školovanja u našoj zemlji, izuzetno je zahtjevno i specifično u odnosu na učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Osobito pozorno potrebno je utvrditi prilagodbe za učenike razredne nastave kod kojih su još u tijeku intenzivni rehabilitacijski postupci. Oni najčešće još nisu usvojili kompenzacijske tehnike koje im pomažu u prevladavanju posljedica primarnih razvojnih teškoća. Široki spektar oblika i programa školovanja učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama zahtijeva i različitosti u njihovom vrjednovanju, odnosno vrstama i oblicima ispita koje će se postupno uvoditi.

Učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u osnovnoj školi često imaju teškoća u pokazivanju svojih postignuća na uobičajeni način što ih dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na ostale učenike. Tijekom školovanja njihovo napredovanje vrjednuje se primjenom prilagođenih postupaka i korištenjem prilagođenih ispitnih materijala i uvjeta ispitivanja koje je potrebno osigurati i na ispitima. Prilagođeni uvjeti trebaju biti omogućeni učenicima koji tijekom cijeloga školovanja ili dužega razdoblja imaju posebne odgojno-obrazovne potrebe i onima kod kojih je došlo do promjena u zdravstvenome stanju koje uvjetuju prilagodbu u polaganju ispita.

2. PRAVO NA PRILAGODBU ISPITNE TEHNOLOGIJE

Ovaj materijal odnosi se na učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama¹ kojima je potrebna prilagodba ispitne tehnologije koja će im omogućiti ravnopravno pokazivanje njihovih znanja, a koji se školuju u potpunoj integraciji u redovnim osnovnim školama (sukladno odredbama članaka 4. i 6. Pravilnika o osnovnoškolskome odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, Narodne novine, broj 23/91.) i učenike posebnih škola koji se školuju po redovnome nastavnome planu i programu (sukladno odredbama članaka 12. i 13. Pravilnika o osnovnoškolskome odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, Narodne novine, broj 23/91.).

Učenici, koji imaju Rješenje o primjerenom obliku školovanja, ostvaruju pravo na polaganje ispita uz prilagodbu ispitne tehnologije.

Isto pravo mogu ostvariti učenici koji nemaju Rješenje o primjerenom obliku školovanja, ali je tijekom školovanja uočena određena teškoća u razvoju i primjenjivane su prilagodbe u odgojno-obrazovnome radu, prema nalazu i mišljenju odgovarajućih stručnjaka².

¹ Posebnosti pojedine populacije opisane su u Prilogu: „Učenici s posebnim potrebama” preuzetom s web stranice MZOŠ – HNOS.

² Vidi: Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkome obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnome školstvu, članci 2. i 3. (Narodne novine, broj 47/96., 56/01.).

3. PRILAGODBE ISPITNE TEHNOLOGIJE

Prilagodbe ispitne tehnologije ovise o:

- vrsti ispita
- vrsti i stupnju teškoće u razvoju/mentalnome zdravlju učenika.

Prilagodbe ne smiju učenika dovesti u privilegirani položaj u odnosu na ostale učenike.

Osnovne prilagodbe ispitne tehnologije za polaganje ispita za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama uključuju:

- prilagođeni ispitni materijal (brajica, uvećani tisak, grafičko preoblikovanje)
- jezično preoblikovanje ispita
- prilagodbu zadataka
- pomagala
- prilagođenu opremu
- korištenje posebne opreme
- izuzeće od ispita ili dijela koji učenik zbog vrste i stupnja teškoće u razvoju ne može polagati
- prostornu prilagodbu
- provođenje ispita u posebnome prostoru
- osobnoga pomagača
- njegovatelja
- produljeno vrijeme za polaganje ispita (tijekom provedbe ispita moguće je skratiti predloženo produljeno vrijeme, ako se procijeni da ono nije potrebno)
- dodano vrijeme
- provođenje ispita izvan škole (u kući učenika, u nekoj drugoj ustanovi itd.).

3.1. Osobni pomagač

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, u iznimnim slučajevima, a na temelju podataka o vrsti i stupnju teškoće u razvoju i vrsti ispita, učeniku može omogućiti pomoć osobnoga pomagača.

Osobni pomagač je defektolog odgovarajuće specijalnosti, a ako nije moguće osigurati defektologa, onda je to učitelj koji ne predaje predmet koji se polaže. Isto tako i dežurni učitelj mora biti upoznat sa zadaćom osobnoga pomagača za svaki pojedini predmet i za svakoga pojedinoga učenika. Osobni pomagač mora proći edukaciju tijekom koje će dobiti detaljne naputke kako pomagati učeniku, ovisno o potrebama, u dijelu ispita ili tijekom cijeloga ispita pri:

- a) čitanju zadatka
- b) crtanju prema naputku učenika
- c) okretanju stranica
- d) izradbi praktičnoga rada prema naputku učenika
- e) pisanju prema diktatu učenika
- f) dodavanju pribora ili namještanju prilagođene/posebne opreme.

Učenik treba znati što pomagač smije, odnosno ne smije raditi:

- osobni pomagač čita samo na zahtjev učenika, i to dio koji učenik zatraži
- kad je dopuštena uporaba rječnika, osobni pomagač ga može konzultirati na zamolbu učenika
- osobni pomagač može ponovno pročitati tekst, pitanje ili prethodne odgovore kad ga to učenik zamoli i onoliko puta koliko to učenik poželi
- osobni pomagač mora zapisati točno ono što i onako kako mu je učenik izdiktirao
- osobni pomagač može na zahtjev učenika poništiti pogrešku
- osobni pomagač smije zatražiti učenika da mu objasni što je htio reći
- osobni pomagač ne smije davati savjete niti sugestije kojim redom rješavati koja pitanja
- osobni pomagač ne smije dodavati odgovore
- osobni pomagač ne smije samoinicijativno prepravljati odgovore.

Koordinator mora biti upoznat sa svim specifičnim potrebama učenika. Uvjete ispitivanja (npr. izgled prostorije, voditelja ispita, dežurnoga učitelja i dr.) propisuje *Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja*.

Tijekom provedbe ispita osobni pomagač na *Obrascu za osobnoga pomagača* upisuje zapažanja i preporuke o pojedinom učeniku u kojem navodi jesu li tražene prilagodbe bile potrebne i/ili ih je potrebno izmijeniti/nadopuniti. Obrazac za osobnoga pomagača sastavni je dio dokumentacije koju priprema *Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja*.

4. PRIJAVLJIVANJE

Koordinator je za polaganje ispita dužan prikupiti podatke o učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Podatci mogu biti iz dokumenata na temelju kojih je učenik ostvarivao pravo na posebnosti tijekom školovanja: Rješenje o primjerenom obliku školovanja učenika s teškoćama u razvoju, prava iz socijalne skrbi (Nalaz i mišljenje o vrsti i stupnju teškoće u razvoju), nalaza i mišljenja (medicinske, pedagoške, psihološke i defektološke dokumentacije) i mišljenja stručnoga tima, ako ga škola ima, kojima se potvrđuje potreba određenih prilagodbi ispitne tehnologije tijekom polaganja ispita. Za svaki ispit i svakoga učenika potrebno je predložiti prilagodbe ispitne tehnologije. U tu svrhu *Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja* školama će dostaviti poseban obrazac zahtjeva ili aplikaciju u bazi učenika. Pri popunjavanju zahtjeva ispitni koordinator se obvezno savjetuje s defektolozima³ i drugim stručnjacima. Potrebno je provjeriti zna li učenik koristiti posebnu opremu koja je predložena. Za učenika s višestrukim teškoćama u razvoju treba navesti sve posebnosti. Prijavu za polaganje ispita uz korištenje prilagođene ispitne tehnologije potpisuje ravnatelj škole uz suglasnost roditelja da se za učenika zatraži prilagodba ispitne tehnologije za polaganje ispita.

Potrebno je što ranije stupiti u kontakt s *Nacionalnim centrom za vanjsko vrednovanje obrazovanja* i razmotriti mogućnosti prilagodbe ispitne tehnologije ako smo sigurni da ne će doći do promjena stanja kod učenika. Zahtjev za prilagodbu ispitne tehnologije mora se dostaviti do roka koji odredi *Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja*.

³ Vidi: Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkome obrazovanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnome školstvu, članci 2. i 3. (Narodne novine, broj 47/96., 56/01.).

Prijave za učenike koji se tijekom provođenja vanjskoga vrjednovanja obrazovnih postignuća nalaze u bolnici ili na kućnome liječenju

Učenici koji se tijekom provedbe ispita nalaze u bolnici mogu polagati ispite u bolnici ovisno o trenutačnome zdravstvenome stanju o čemu odlučuje liječnik uz suglasnost roditelja. Podatke o učeniku prikupit će bolnički učitelj i dostaviti koordinatoru škole koja provodi nastavu u bolnici. Za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, koji trebaju prilagodbu ispitne tehnologije, potrebno je kontaktirati njihovu školu i prikupiti podatke o njihovim posebnim potrebama.

Učenici, koji se tijekom polaganja ispita nalaze na kućnome liječenju kao i učenici uključeni u nastavu u kući, mogu polagati ispite kod kuće ovisno o trenutačnome zdravstvenome stanju o čemu odlučuje liječnik uz suglasnost roditelja. Podatke o učeniku prikupit će koordinator matične osnovne škole učenika.

4.1. Prijedlog elemenata zahtjeva za prilagodbu ispitne tehnologije

Školska godina:

Šifra škole:	
Naziv škole:	
Osobni podatci o učeniku	
Šifra učenika:	
RAZLOG PRIJAVE	
Vrsta teškoće	Opis teškoće
oštećenje vida	
oštećenje sluha	
poremećaji jezično-govorne komunikacije specifične teškoće učenja	
tjelesna invalidnost (motorički poremećaj) kronične bolesti	
snižene intelektualne sposobnosti	
poremećaji u ponašanju uvjetovani organskim čimbenicima ili progredirajućim psihopatološkim stanjem	
poremećaj pažnje (ADD) poremećaj pažnje s hiperaktivnošću (ADHD)	
postojanje više vrsta i stupnjeva teškoća u psihofizičkom razvoju	

Rješenje o primjerenome obliku školovanja	DA _____ <i>Ako DA, upisati članak Pravilnika kojim je određeno školovanje.</i> NE
PRILAGODBE	
Prilagodbe koje je učenik koristio tijekom školovanja	
Potrebne prilagodbe ispitne tehnologije	
Prijedlog prilagodbe ispitne tehnologije iz pojedinih predmeta	
Hrvatski jezik	
Matematika	
xy	

Potpis roditelja/staratelja:

Potpis ravnateljice/ravnatelja:

Datum:

Pečat škole:

4.2. Naputak za popunjavanje prijedloga elemenata zahtjeva za prilagodbu ispitne tehnologije

Potrebnu dokumentaciju prikuplja ispitni koordinator u suradnji sa stručnim suradnicima škole.

Naputak za popunjavanje prijedloga elemenata zahtjeva za prilagodbu ispitne tehnologije:

- u rubrici ***Razlog prijave*** precizno navedite vrstu i opis teškoća ili otežavajućih stanja kod učenika
- u rubrici ***Prilagodbe koje je učenik koristio tijekom školovanja*** navedite sve oblike pomoći i prilagodbe koje je učenik koristio u razredu i tijekom ispitivanja u školi. Navedite koliko dugo su takvi uvjeti bili osigurani
- u rubrici ***Potrebne prilagodbe ispitne tehnologije*** opišite za svaku komponentu ispita vaše preporuke prilagodbi koje su potrebne navedenom učeniku. Budite što precizniji. Zapamtite, vaša je odgovornost preporučiti prilagodbe koje su potrebne učeniku. Ukoliko vam je potrebna pomoć i savjet, možete ih zatražiti od stručnjaka koji su pružali stručnu pomoć učeniku (iz škole i/ili iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova) i/ili od savjetnika iz Agencije za odgoj i obrazovanje te Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- u rubrici ***Prijedlog prilagodbe ispita iz pojedinih predmeta*** navedite sve prilagodbe za ispite koje su učeniku potrebni.

5. UČENICI S OŠTEĆENJEM VIDA

5.1. Opis populacije

U obrazovnome i pedagoškome smislu učenike s oštećenjem vida dijelimo u dvije skupine:

- **slijepi učenici** – učenici koji ne mogu čitati tisak veličine Jaeger 8 i manji (font Times New Roman 22); ostatak vida na boljem oku, s korekcijom ili bez nje, kreće se od 0,00 do 0,05; oni se obrazuju na Brailleovom pismu (brajici)
- **slabovidni učenici** – učenici koji čitaju crni tisak do veličine Jaeger 8; ostatak vida na boljem oku, s korekcijom ili bez nje, kreće se od 0,05 do 0,40.

Učenici s oštećenjem vida (slijepi/slabovidni) bez dodatnih teškoća mogu savladavati redovni nastavni program ako su im osigurani individualizirani postupci, pomoć defektologa specijaliziranoga za rad s ovom populacijom i specifična nastavna sredstva i pomagala. Samo pojedine nastavne sadržaje, koji se usvajaju isključivo vizualnom percepcijom, treba prilagoditi ili izostaviti.

Vrjednovanje rezultata odgoja i obrazovanja odvija se kao i kod ostalih učenika u razredu:

- pisano
- usmeno
- izradbom praktičnoga rada
- demonstriranjem određenih vještina.

Vrjednovanje se može odvijati u istome prostoru s ostalim učenicima, ali ako se koristi specifično pomagalo čija uporaba ometa rad ostalih učenika potrebno je osigurati poseban prostor.

Za slabovidne učenike, ovisno o dijagnozi, osiguravaju se primjereno osvjetljenje i optička pomagala.

Pedagoški pristup ovim učenicima:

- pisani materijali za vrjednovanje moraju biti na adekvatnome pismu, jezično i grafički prilagođeni individualnim potrebama učenika:
 - **brajica** (hrvatski standard, za strane jezike brajični standard toga jezika ili brajični standard za određeni predmet ako postoji)
 - **crni tisak** (standardni ili uvećani, ovisno o dijagnozama slabovidnosti)
- za pisanje slijepi učenici u razrednoj nastavi rabe brajev pisajući stroj i brajev papir, a u predmetnoj nastavi neki učenici mogu koristiti i prilagođenu računalnu tehnologiju (elektronska bilježnica, prijenosno računalo); pri pisanju učenik treba poštovati zakonitosti koje vrijede za oblikovanje brajeva teksta
- za geometriju slijepi učenici rabe geometrijski pribor za slijepe, a slabovidni učenici standardni geometrijski pribor
- slabovidni učenici rabe adekvatnu pisaljku koja ostavlja dobar otisak te redovne ili prilagođene bilježnice
- karte, skice i sheme za slijepe učenike trebaju biti reljefne, a za slabovidne učenike primjerene veličine i kontrasta
- prosječna brzina čitanja brajice u pravilu je dvostruko sporija od brzine čitanja crnoga tiska; slabovidni učenici primjereni crni tisak čitaju brzinom koja je vrlo individualna, što ovisi o njihovome vidnome statusu i ostalim sposobnostima
- brzina pisanja na brajevom pisjećem stroju odgovara brzini pisanja videćih učenika
- slabovidni učenici u vještini pisanja uglavnom postižu niže standarde od svojih videćih vršnjaka (brzina, grafičko oblikovanje slova)
- izradba praktičnoga rada (crtež, maketa, predmet, izvođenje pokusa, pokreta) i manuelna ili druga tjelesna aktivnost za učenike s oštećenjem vida uvijek zahtijeva više vremena zbog narušene ili izostale koordinacije oko – ruka i uglavnom postignuti standardi zaostaju za standardima videćih učenika
- u govornim i slušnim aktivnostima i vještinama učenici s oštećenjem vida izjednačeni su s videćim vršnjacima.

5.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

5.2.1. Tehnička prilagodba

Tehničke prilagodbe za učenike s oštećenjem vida:

- stalak ili klupa s nagibom – pomoć slabovidnim učenicima kod čitanja
- individualno osvjetljenje – za slabovidne učenike
- primjereno mjesto za sjedenje – s obzirom na izvor i jačinu svjetla – za slabovidne učenike
- povećalo – za slabovidne učenike
- teleskopske naočale – za slabovidne učenike, ako ih koriste
- kalkulator za slijepe – prilagođen (reljefno ili zvučno)
- pribor i sredstva za grafičke radove

Slijepi učenici:

- a) brajčni pisaći stroj
- b) brajev papir
- c) elektronička bilježnica
- d) prijenosno računalo s brajevim retkom
- e) pribor za geometriju
- f) folije za pozitivno crtanje
- g) nešto drugo: _____

Slabovidni učenici:

- a) odgovarajući papir za pisanje
- b) meka olovka, kvalitetan flomaster
- c) nešto drugo: _____

5.2.2. Prilagodba ispitnoga materijala

Ispitne zadatke, odnosno pitanja koja se temelje samo na vidu potrebno je izuzeti ili prilagoditi tako da učenik može odgovoriti opisno – pisano ili usmeno.

Prilagodba tiska ispitnoga materijala

Slijepi učenici:

- pisani materijal na brajici
- reljefne sheme, zemljovid, skice

Slabovidni učenici:

- pisani materijal odgovarajuće veličine slova (do Jaeger 8) i podloge (mat-papir)

5.2.3. Osobni pomagač

Osobni pomagač:

- za čitanje zadataka, skiciranje, crtanje i zapisivanje odgovora, ako slijepi učenik iz objektivnih razloga do polaganja ispita nije u potpunosti svladao brajicu, npr. zbog promjene statusa vida i prelaska na pismo za slijepe tijekom školovanja
- pri izradbi praktičnoga rada prema napatku učenika (djelomična/ potpuna pomoć)
- pri dodavanju pribora ili namještanja prilagođene/posebne opreme.

5.2.4. Vrijeme trajanja ispita

Vrijeme trajanja ispita

- produljeno trajanje ispita do 100%
- korištenje brajice ovisi i o fizičkim predispozicijama, tj. osjetljivosti jagodica prstiju, razvijenosti fine motorike, eventualnim fizičkim oštećenjima te je potrebno produljenje trajanja ispita

5.2.5. Defektolog specijaliziran za rad s učenicima oštećena vida

Defektolog specijaliziran za rad s učenicima oštećena vida pomoći će pri analizi, interpretaciji i vrjednovanju uradaka učenika

6. UČENICI S OŠTEĆENJEM SLUHA

6.1. Opis populacije

Učenici s oštećenjem sluha, ovisno o stupnju oštećenja mogu biti **gluhi** (gubitak sluha iznad 92 dB) ili **nagluhi**: lakša, umjerena ili teža naglušost (gubitak sluha od 25 do 91 dB).

Prema vremenu nastanka oštećenje može nastati prije, tijekom i poslije rođenja, a prema razvoju govora prelingualno i postlingualno.

Posljedice oštećenja sluha su: teškoće učenja govora, zaostajanje u usvajanju govornoga i pisanoga jezika, problemi u pisanom izražavanju, oskudniji rječnik, agramatičnost i otežano razumijevanje pisanoga teksta, a radi lošijega poznavanja jezika i obrazovno zaostajanje. Uslijed teškoća verbalne komunikacije vidljive su i teškoće socijalne komunikacije.

Učenici s oštećenjem sluha (gluhi i nagluhi) urednih intelektualnih sposobnosti mogu svladavati redovni nastavni program, uz uvjet da im osiguramo jednak pristup informacijama kakav imaju i čujućci učenici, odnosno da maksimalno vodimo računa o njihovome vizualnome i auditivnome funkcioniranju. To znači da im je tijekom školovanja potrebno osigurati pomoć defektologa specijaliziranoga za rad s ovom populacijom te individualizirati nastavne postupke. Učenicima s oštećenjem sluha potrebno je prilagoditi ili smanjiti zahtjeve nekih nastavnih sadržaja koji se usvajaju isključivo auditivnim kanalom (glazbena kultura).

Vrjednovanje rezultata odgoja i obrazovanja odvija se kao i kod ostalih učenika u razredu:

- pisano
- usmeno
- izradbom praktičnoga rada
- demonstriranjem određenih vještina.

Vrjednovanje se može odvijati u istome prostoru s ostalim učenicima, ali ako se koristi usluga osobnoga pomagača potrebno je osigurati poseban prostor da se ne ometaju ostali učenici.

6.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

6.2.1. Tehnička prilagodba

Tehnička prilagodba:

- slušni aparat (na jednom ili oba uha)
- umjetna pužnica

6.2.2. Prilagodba ispitnoga materijala

Prilagodba ispitnog materijala:

- jezično preoblikovanje ispitnoga materijala
- sve upute koje se daju usmeno, gluhim i nagluhim učenicima potrebno je dati i u pisanom obliku

6.2.3. Osobni pomagač

Gluhom učeniku koji je tijekom školovanja koristio usluge obrazovnoga prevoditelja, potrebno je osigurati osobnoga pomagača na usmenome dijelu ispita.

6.2.4. Vrijeme trajanja ispita

Vrijeme rješavanja zadataka može se produljiti po potrebi do 100%

6.2.5. Ostale prilagodbe

Ostale prilagodbe:

- moguće izuzeće od dijela ispita koji uključuje diktat ili slušnu provjeru (Hrvatski jezik i strani jezik)
- moguće izuzeće od polaganja usmenoga dijela ispita iz stranoga jezika

- ako učenik želi polagati usmeni dio ispita, moraju mu se omogućiti ove prilagodbe: ispitivač prilagođava brzinu govora, razumljivije govori, isključuju se dodatni zvukovi koji ometaju optimalan prijam informacije...
- u ocjenjivanju eseja ne uzimati u obzir gramatičke pogreške, kao što je nepravilna uporaba roda, padeža; ocjenjivati sadržaj napisanoga. Uzimati u obzir pravopisne pogreške.

7. UČENICI S POREMEĆAJIMA JEZIČNO-GOVORNE KOMUNIKACIJE I SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA UČENJA

7.1. Opis populacije

Specifične teškoće učenja obuhvaćaju populaciju učenika, koji usprkos svojim urednim spoznajnim (intelektualnim) sposobnostima, nepostojanju organskih ili senzoričkih oštećenja niti različitih drugih vidljivih (poznatih) bioloških i/ili psiholoških čimbenika, ne uspijevaju u postizanju akademskoga uspjeha.

U navedenu populaciju spadaju učenici s različitim jezično-govornim teškoćama (kao npr. posebne jezične teškoće, dispraksija, poremećaji tečnosti govora, disleksija, disgrafija, diskalkulija) kao i učenici s ADD-om ili ADHD-om (poremećaji pažnje i hiperaktivnost).

7.1.1. Posebne jezične teškoće (PJT)

Značajke posebnih jezičnih teškoća (PJT)Č

- poremećaj u usvajanju jezičnoga sustava, za sada bez poznatih organskih uzroka uz uredno intelektualno funkcioniranje
- jezične vještine značajno su siromašnije u odnosu na kronološku dob učenika i neverbalne sposobnosti
- očituju se u teškoćama jezičnoga izražavanja i/ili razumijevanja te teškoćama slušne obradbe i radne memorije (ekspresivni i/ili receptivni tip teškoća)
- poremećaji mogu biti vrlo teški, izraženi u svim jezičnim sastavnicama (fonologiji, gramatici, semantici, pragmatici), ali i vrlo selektivni i blago izraženi, kao npr. izolirana prisutnost teškoća u primjeni gramatičkih morfema

Navedene karakteristike čine govor učenika s PJT oskudnim i neodređenim. Ponekad njihov govor ostavlja dojam suženih mogućnosti poimanja, no njihove mentalne sposobnosti znatno su bolje od mogućnosti izražavanja.

7.1.2. Disleksija i disgrafija

Disleksija i disgrafija su specifična kognitivna funkcioniranja učenika i trajni poremećaji u pisanome jeziku, u svladavanju čitanja, pisanja, nerijetko i računanja zbog nemogućnosti da se ispravno dekodiraju pisani simboli jezika i da se automatiziraju mentalne akcije (kao npr. vizualno-prostorna obradba pisanih simbola i/ili fonološka obradba glasova govora i istovremena obradba i automatizacija) koje su temelj toga dekodiranja. Time se bitno narušava preciznost i brzina čitanja te dobro razumijevanje pročitanoa, što se odražava na usvajanje sadržaja iz svih nastavnih predmeta.

Osnovna obilježja učenika s disleksijom i disgrafijom:

- teškoće povezivanja ili pretvaranja slova u glas
- zamjene i izokretanje slova/grafema po vizualnoj i akustičnoj sličnosti (b-d; p-b; m-n; a-e...)
- zamjena mjesta glasova/slova, slogova u čitanju i/ili pisanju (od – do; im – mi; ako – kao...)
- izostavljanje ili dodavanje glasova/slova u čitanju (i/ili pisanju) riječi (kao – kako...)
- zamjene riječi semantički, auditivno ili vizualno sličnom riječi (čamac – brod; poput – potpuno...)
- teškoće u razumijevanju pročitanoa i teškoće u razumijevanju jezika (prijedloga, priloga, relacija, pojmova) kao i kod učenika s PJT
- zrcalno pisanje ili nečitak rukopis
- teškoće s usvajanjem pravopisnih i gramatičkih pravila te teškoće s obradbom i pamćenjem auditivno i vizualno prezentiranih sadržaja i brzim zaboravljanjem naučenoga (različitih pojmova, definicija, fraza i odnosa)
- u matematici najčešće imaju problema u svladavanju i razumijevanju matematičkoga jezika, što se odražava na usvajanje matematičkih pojmova, strategija, procjena, predviđanja i sl.
- ovisno o tipu disleksije mogu dobro uočavati cjelinu, a teško manje segmente (tijekom rješavanja zadataka rade propuste kao npr. zamjene brojeva, matematičkih znakova, proceduralne pogreške u rješavanju zadatka, nehotično ispuštaju zgrade, predznake i sl.)
- imaju potencijal za stvaranje kompenzacijskih strategija u čitanju i tada dobro razumijevanje

- pojedini učenici mogu imati kompenzacijske sposobnosti u učenju (npr. izvrsno pamćenje)
- znatno su bolji u usmenim, nego u pisanim odgovorima.

7.1.3. Diskalkulija

Diskalkulija je djelomičan poremećaj u procesu usvajanja matematike koji se može pojavljivati u svim ili samo određenim matematičkim područjima. Učenici pri tome napreduju u usvajanju matematike, ali mnogo sporije od svojih vršnjaka i neadekvatno svojoj mentalnoj dobi.

Razvojna diskalkulija je poremećaj matematičkih sposobnosti pri čemu učenik djelomično ili u potpunosti (akalkulija) može biti onemogućen za izvođenje računskih operacija.

Osnovna obilježja učenika s diskalkulijom:

- parafazične supstitucije – neispravna uporaba brojeva pri čitanju, pisanju i računanju te zamjena jednoga broja nekim drugim
- perseveracije (pogrješke „zaglavljivanja”) – ponavljanje istoga broja ili radnje više puta, ponavljanje novonaučenih radnji
- zrcalne pogrješke – zrcalno okretanje znamenki, narušavanje ili zrcalno okretanje redoslijeda znamenki u višeznamenkastim brojevima, u čitanju i u pisanju brojeva
- usporenost – davanje ispravnoga odgovora, ali potrebno dulje vrijeme za odgovor
- stavljanje brojeva u uzajamno neprikladan prostorni položaj
- vizualne pogrješke – pogrešno prepoznavanje računskih simbola i relativnoga položaja znamenki (npr. + prepoznaje kao – pa umjesto zbrajanja oduzima)
- proceduralne pogrješke – izostavljanje, „preskakivanje” nekoga od obveznih koraka u rješavanju zadatka
- slabo pamćenje i prepoznavanje niza brojeva
- teškoće s automatizacijom osnovnih računskih operacija.

7.1.4. Dispraksija

Dispraksija je poremećaj temeljen na neurološkoj osnovi poznat kao poremećaj razvojne koordinacije i sindrom „nespretnoga djeteta”, prisutan od rođenja. Podrazumijeva teškoće motornoga planiranja pokreta te nemogućnost izvedbe brzih i vještih pokreta pri čemu intelektualne sposobnosti učenika nisu narušene.

Postoje 3 tipa razvojne dispraksije:

- oralna – teškoće u motornome planiranju i izvođenju voljnih pokreta artikulacijskih organa
- verbalna – teškoće u izgovoru glasova i riječi posebno onih složenije fonetske strukture te općenito slabije vještine jezičnoga izražavanja
- motorna – teškoće u planiranju pokreta tijela (nespretnosti).

Osnovna obilježja učenika s dispraksijom:

- teškoće u izvedbi finih motornih vještina (teškoće u pisanju – teško čitljiv rukopis, prepisivanju, crtanju, sporost, nespretnost u zadacima koji zahtijevaju fine, planirane pokrete, teškoće u određivanju dominantnosti ruke, teškoće u orijentaciji u prostoru i na papiru i sl.)
- teškoće u jezičnome razumijevanju i izražavanju
- teškoće u području percepcije i kratkoročnoga pamćenja (manji opseg radne memorije).

7.1.5. Poremećaji fluentnosti (mucanje i brzopletost)

Mucanje je najočitiiji govorni poremećaji, ali ne i najučestaliji, a očituje se kao ponavljanje glasova, slogova, riječi ili fraza, produžavanje glasova, slogova, riječi ili fraza, prekidi i zastoji u tempu i ritmu govora (često uzrokovani grčem), oklijevanje u govoru, praskav ili eksplozivan početak govora, neadekvatne pauze, ubacivanje različitih glasova i poštapalica i općenito dulje trajanje govora.

Popratne negativne pojave mucanja: strah pred govorom i govornim situacijama, tikovi i različiti voljni i nevoljni pokreti glavom, tijelom i udovima, poremećaji disanja (neusklađenost govora i disanja), emocionalna nestabilnost i neadekvatne fiziološke reakcije (znojenje, crvenilo, ubrzani rad srca), smanjena koncentracija i izbjegavanje vizualnoga kontakta.

Mucanje predstavlja veliki problem učeniku u svakome aspektu života pa često ostavljaju utisak nerazumijevanja ili neznanja, a zapravo samo imaju teškoća s verbalizacijom svojega odgovora. Mucanje ne mora biti jednako izraženo u svakoj socijalnoj situaciji (npr. pojačava se pred autoritetima – učitelj, roditelj, odrasla osoba, a gotovo se uopće ne javlja u igri i druženju s vršnjacima).

Brzopletost je poremećaj okarakteriziran neosviještenošću učenika o vlastitome poremećaju, kratkim rasponom pažnje, teškoćama u percepciji, artikulaciji i oblikovanju govora te često prebrzim izražavanjem (D. A. Weiss). To je poremećaj pripremnih misaonih procesa koji prethode govoru. Riječ je o verbalnoj manifestaciji centralne jezične neuravnoteženosti koja zadire u sve kanale komunikacije (čitanje, pisanje, ritam...) i općenito u ponašanje.

7.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

7.2.1. Disleksija, disgrafija i jezične teškoće

Tehnička prilagodba

Kod disgrafičnih teškoća i izrazito nečitkoga rukopisa potrebno je učeniku omogućiti pisanje na računalu.

Prilagodba ispitnoga materijala

- izbjegavati velike tekstualne cjeline (tekst podijeliti u kraće odlomke, oblikovati tekst širine novinskoga stupca, tj. upotrebljavati široke margine)
- za tekst koji treba pročitati učenik s disleksijom rabiti „sans serif” slova (slova bez kratkih crtica na krajevima); veličina slova treba biti minimalno 14 pt
- upotrebljavati podebljana (bold) ili istaknuta (highlighted) slova; izbjegavati kosa slova (italic) i podcrtani tekst
- izbjegavati podcrtavanje naslova ili nizova riječi, što može uzrokovati vizualno spajanje riječi
- povećati razmak između slova i redaka i odvajati redove dvostrukim razmakom
- retke poravnavati na lijevoj strani, izbjegavati obostrano poravnanje
- razdijeliti tekst u manje cjeline i organizirati ga u natuknicama ili pomoću numeričkoga nabiranja u odvojenim redcima, a ne u kontinuiranom nizu
- upotrebljavati mat-papir umjesto sjajnoga bijelog papira (najbolje krem ili blijedožuta boja)
- jednostavno oblikovati stranicu; pozadinska grafika može tekst učiniti teško čitljivim
- izbjegavati tekstove s dugačkim, višesložnim i zavisnosloženim rečenicama, posebno u inverziji (skratiti, razlomiti i semantički pojednostaviti rečenice)

- kod jezičnih teškoća ne zahtijevati da se učenik izražava semantički i sintaktički složenim rečenicama, usmeno i pisano
- dati mogućnost nadopunjavanja odgovora ili zaokruživanja točnih odgovora kada riječi u odgovorima, koji se traže, nisu međusobno fonološki slične
- riječi za koje se pretpostavlja da učenik ne razumije treba dodatno pojasniti (njezin postanak i uporabu, npr. u rečenici: „Puž je stao dupsti rupu”, riječ „dupsti” pojasniti na način: riječ dolazi od „dubiti” što znači „bušiti ili kopati rupu”)
- pojasniti pjesničke slike i figure u tekstovima teške za razumijevanje
- snimiti tekst na nosače zvuka

Osobni pomagač

- ako učenik ima jače izražene teškoće u čitanju (disleksija) i ne može samostalno čitati tekst, znanje treba provjeravati usmeno; čitati pitanje na koje će on odgovoriti usmeno, a pomagač zapisuje odgovor, ukoliko nema drugih prilagodbi. Slične su metode i kod disgrafije.
- dislektične smetnje mogu utjecati i na provjeru znanja iz matematike, stoga je potrebno osigurati da se učeniku pročita problemski zadatak, provjeriti je li razumio i dekodirao ispravno znakove – brojke, matematičke znakove (plus, minus, puta, podijeljeno...), ukoliko nema drugih prilagodbi, a matematički sadržaj računanja će učenik riješiti sam

Vrijeme trajanja ispita

Vrijeme za rješavanje pisanih zadataka potrebno je produljiti za 50% vremena više nego što je to uobičajeno.

7.2.2. Diskalkulija

Tehnička prilagodba

- dozvoliti uporabu kalkulatora
- dozvoliti uporabu tablica za izračunavanje ili formula i postupaka za rješavanje zadataka

Prilagodba ispitnoga materijala

- većim fontom otisnuti brojevi i jezični dio zadatka (kao za disleksiju)
- dodatni papir za izračunavanje zadataka s jače označenim linijama i kvadratima
- snimiti tekst na nosače zvuka

Osobni pomagač

- osigurati učeniku pomagača/čitača ukoliko se ne može samostalno služiti pisanim tekstom (da pročita u dijelovima jezični dio zadatka, provjeriti je li razumio i dekodirao ispravno znakove – brojke, matematičke znakove (plus, minus, puta, podijeljeno...), ukoliko nema drugih prilagodbi, a matematički sadržaj računanja će učenik riješiti sam

Vrijeme trajanja ispita

- dovoljno vremena za rješavanje zadataka (50% više od predviđenoga)

Razlog: zbog teškoća u izvođenju matematičkih procedura i izračunavanja te razumijevanja i dekodiranja matematičkih pojmova dolazi do sporosti u rješavanju zadataka.

7.2.3. Dispraksija

Tehnička prilagodba

- dovoljno prostora za rad (nije potreban odvojeni prostor, nego više mjesta u klupi)
- prilagođeno sredstvo za pisanje (deblja kemijska olovka)
- papir za pisanje s crtama ili kvadratima (više komada)

Prilagodba ispitnoga materijala

- pisani tekst kao za PJT ili disleksiju (jezično i grafičko preoblikovanje)

Vrijeme trajanja ispita

- dovoljno vremena za rješavanje zadataka (50% više od predviđenoga)

Razlog: Učeniku s dispraksijom potrebno je dulje vrijeme za obradbu informacija te je potrebno u objašnjavanju zadatak razdijeliti na manje cjeline zbog teškoća u području percepcije i kratkoročnoga pamćenja i razumijevanja te dulje vrijeme za izvedbu zadatka zbog njegove sporosti uzrokovane teškoćama izvedbe fine motorike.

7.2.4. Poremećaji fluentnosti (mucanje i brzopletost)

Opći uvjeti

- obraćati se učeniku pravilnim govornim modelom, smirenim, tišim i sporijim (laganijim) tempom
- ne zahtijevati da učenik govori u situacijama u kojima ne može

Prilagodba ispitnoga materijala

- kod mucanja dati prednost pisanim ispitima
- kod brzopletosti pružiti učeniku jasnu strukturu zadatka i određeni redoslijed obavljanja zadatka
- razdijelili tekst u manje cjeline i organizirati ga u natuknicama ili pomoću numeričkoga nabiranja u odvojenim redcima, a ne u kontinuiranom nizu; povećati razmak između slova i redaka i odvajati rečenice dvostrukim razmakom

Osobni pomagač

- kod brzopletosti (vrijedi isto što i za ADD sindrom)
- usmjerava na aktivnost i pri tome mu ne pomaže riješiti zadatak

8. UČENICI S MOTORIČKIM POREMEĆAJIMA I KRONIČNIM BOLESTIMA

8.1. Opis populacije

Populaciju učenika s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima obično dijelimo na:

- učenike s oštećenjem lokomotoričkoga sustava (kosti, zglobovi, mišići)
- učenike s oštećenjem središnjega živčanoga sustava
- učenike s oštećenjem perifernoga živčanoga sustava
- učenike s kroničnim bolestima drugih sustava.

Osnovne karakteristike učenika s motoričkim poremećajima su:

- različiti oblici i težina poremećaja pokreta i položaja tijela
- smanjena/onemogućena funkcija pojedinih dijelova tijela (najčešće ruku, nogu i kralježnice)
- nepostojanje dijelova tijela (najčešće urođena nerazvijenost pojedinih dijelova ruku ili nogu ili je učenik ostao bez dijela/cijeloga ekstremiteta zbog bolesti (amputacija oboljeloga dijela) ili nezgode.

Kod učenika s motoričkim poremećajima mogu biti prisutne i druge razvojne smetnje:

- *smetnje na području osjetila*: vida, sluha, taktilno-kinestetičkoga i proprioceptivnoga osjeta
- *govorne smetnje* – različitih oblika i težine sve do nemogućnosti govorne komunikacije
- *epilepsija* – različiti tipovi i težine

- *sniženo intelektualno funkcioniranje*
- *perceptivne smetnje*
- *smetnje ponašanja* – hiperaktivnost, impulzivnost, hipoaktivnost, anksioznost, povučenost, neurotske smetnje, psihosomatske smetnje
- *smetnje učenja* – disleksija, disgrafija, diskalkulija, sekundarne kao posljedica ranije navedenih razvojnih smetnji
- *emocionalne smetnje* – primarno vezane s obiteljskim i biološkim faktorima, sekundarno kao posljedica ranije navedenih smetnji.

Osnovne karakteristike učenika s kroničnim bolestima su:

- postojanje bolesti koja je trajnijega karaktera, promjenjive težine i potrebe dugotrajnijega liječenja
- promjenjivost zdravstvenoga stanja tijekom školske godine i potrebe liječenja u bolnici ili kod kuće
- bolest jednoga sustava može se negativno odraziti i na funkcije drugih sustava.

Kronične bolesti mogu biti: *bolesti srca i krvožilnoga sustava, bolesti probavnoga sustava, bolesti mokraćnoga sustava, bolesti dišnoga sustava i bolesti žlijezda s unutrašnjim lučenjem* (npr. srčane bolest, leukemija, tumori, hepatitis, tuberkuloza, astma, alergije, dijabetes, AIDS i dr.).

8.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

8.2.1. Tehnička prilagodba

Tehničke prilagodbe za polaganje ispita za učenike s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima ovisne su o vrsti i stupnju teškoće ili bolesti i mogu se odnositi na stol, sjedalicu i potreban pribor.

Stol:

- obični
- prilagođeni
- ploha na kolicima
- ploha na podu

Sjedalica:

- obična
- prilagođena
- kolica

Pribor i sredstva za grafičke radove:

- uobičajena sredstva za pisanje, crtanje
- prilagođena sredstva za pisanje, crtanje
- pomagala za pridržavanje pisaljke
- prilagođeni uvećani format papira
- fiksiranje papira za pisanje
- kalkulator
- računalo
- računalo s prilagodbama tipkovnice i miša
- računalni programi (npr. Geogebra, Sketchpad i sl.)
- piše drugim dijelovima tijela (noga, glava, usta) i pri tome se koristi prilagodbom

Pri čitanju:

- pomagalo za listanje i držanje knjige, papira

Praktični rad:

- korištenje prilagođenoga pribora
- izvodi uz pomoć druge osobe

Za učenike koji imaju velike teškoće i u govoru (nerazumljiv govor) i u pisanju (atetoze, spazmi..., npr. postkomatozna stanja, posljedice moždanoga udara...), ispitnu tehnologiju treba prilagoditi, a iznimno se učenika oslobađa polaganja toga dijela ispita.

8.2.2 Osobni pomagač

U dijelu ispita ili tijekom cijeloga ispita pomaže učeniku pri:

- čitanju zadatka
- skiciranju prema usmenome naputku učenika
- crtanju prema naputku učenika
- okretanju stranica
- izradbi praktičnoga rada prema naputku učenika (potpuna i djelomična pomoć)
- pisanju prema diktatu učenika
- dodavanju pribora ili namještanja prilagođene/posebne opreme.

8.2.3. Vrijeme trajanja ispita

Ukoliko je učeniku radi **senzomotoričke usporenosti i/ili postojanja više vrsta teškoća** potrebno više vremena za rješavanje zadatka, vrijeme se može produljiti do 100%. Osim navedenih, to su situacije pri diktiranju, davanju naputaka drugoj osobi, ali i kod prisutnih teškoća kao što su disleksija, disgrafija, diskalkulija, emocionalne teškoće...

Uz gore navedenu mogućnost produljenja vremena moguće je odobriti i dodano vrijeme – ako postoje situacije u kojima je neophodno da se učenik odmori, obavi toaletu, promijeni položaj, zamijeni i/ili ponovno stavi pomagala, da se umiri vidno uznemiren/uznemirena učenik, provedu vježbe disanja...

8.2.4. Njegovatelj

Njegovatelj pomaže ako je učeniku potrebna pomoć u obavljanju aktivnosti svakodnevnoga življenja (osobna higijena i sl.).

9. UČENICI SA SNIŽENIM INTELEKTUALNIM SPOSOBNOSTIMA

9.1. Opis populacije

Osnovna osobitost učenika sa sniženim intelektualnim sposobnostima je sniženi biološko-psihološki potencijal.

Razvojne osobitosti učenika odražavaju se kao značajna ograničenja u intelektualnome funkcioniranju i u adaptivnome ponašanju, a utvrđuju se na osnovi medicinske, psihološke, defektološke i socijalne ekspertize prije 18. godine života. Kvocijent inteligencije nije više jedini i isključivi čimbenik za utvrđivanje intelektualnih teškoća pojedinca.

Odstupanja u intelektualnome funkcioniranju najčešće se prepoznaju kao teškoće u izvođenju različitih misaonih operacija (npr. povezivanja i zaključivanja, analiziranja, generaliziranja i apstrahiranja te rješavanja problema) što znatno otežava proces učenja i usvajanja školskih sadržaja kao i socijalno prihvatljivih ponašanja. U situacijama učenja teškoće u intelektualnome funkcioniranju uočavaju se na područjima motorike, percepcije, zapamćivanja i pamćenja (kratkotrajno i slabije razvijeno pamćenje), pažnje (kratkotrajno i teže zadržavanje pažnje), govorne recepcije i ekspresije (oskudan i nepravilan rječnik, teškoće u artikulaciji, razumijevanju i dr.).

Na području adaptivnoga ponašanja (područja: komunikacija, briga o sebi, stanovanje, snalaženje u okolini, samousmjeravanje, zdravlje, sigurnost, slobodno vrijeme, rad, funkcionalna akademska znanja) teškoće se uočavaju u primjeni naučenih školskih sadržaja i snalaženja u novim socijalnim situacijama.

Radi postizanja odgovarajućega socijalnoga funkcioniranja potrebno je za učenike sa sniženim intelektualnim sposobnostima primijeniti individualizirane i prilagođene uvjete, individualnu pomoć i podršku sukladno njihovim razvojnim sposobnostima i mogućnostima kako tijekom školovanja tako i pri provedbi ispita.

9.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

9.2.1. Opći uvjeti

Načini i oblici nacionalnoga ispita moraju biti primjereni učeniku i njegovim individualnim specifičnostima, sposobnostima i mogućnostima:

- osigurati izdvojeni prostor uz dobro osvjetljenje bez dodatnih podražaja (vizualnih i slušnih)
- nastojati uspostaviti ugodno ozračje koje će učenika osloboditi straha
- najviše valja voditi računa o vremenu zbog toga što su učenici sa sniženim intelektualnim sposobnostima spori, kratkotrajnoga i slabije razvijenoga pamćenja, labilne i fluktuirajuće pažnje i imaju teškoće u području motorike.

9.2.2. Tehnička prilagodba

Tehnička prilagodba uključuje:

- pisanje na računalu ako je učenik osposobljen za rad na računalu samostalno ili uz osobnoga pomagača za učenika s grafomotoričkim teškoćama
- korištenje kalkulatora.

9.2.3. Prilagodba ispitnoga materijala

Prilagodba ispitnoga materijala odnosi se na prilagodbu tiska, prilagodbu zadataka i/ili uputa.

Prilagodba tiska :

- veličina slova treba biti minimalno 12 pt ili 14 pt
- podebljana (bold) ili istaknuta (highlighted) slova
- kosa slova (italic) i podcrtani (underline) tekst NE koristiti

Individualno odlučivati o konkretnim načinima prilagodbe te prilagodbi ispitnoga materijala (npr. za učenika kod kojega je osobito izraženo kvalitativno oštećenje komuniciranja treba osigurati i cijeli niz prilagodbi kao za učenike sa specifičnim teškoćama učenja):

- razdijeliti tekst u manje cjeline i organizirati ga u natuknicama ili pomoću numeričkoga nabiranja u odvojenim redcima
- prilagođeni uvećani format papira – učeniku s grafomotoričkim teškoćama omogućiti pisanje na većem formatu
- ne zahtijevati da se učenik izražava semantički i sintaktički složenim rečenicama
- dati mogućnost odabira točnoga odgovora (bira jedan točan odgovor) između više ponuđenih ili samo podcrta točan odgovor za učenike koji imaju velike teškoće i u govoru
- za učenike s perceptivnim teškoćama potrebno je ispitni materijal sročiti bez suvišnih pojedinosti i davati ga zadatak po zadatak.

9.2.4. Osobni pomagač

Osobni pomagač treba biti osoba u koju učenik ima povjerenje.

Pomagač tijekom cijeloga ili dijela ispita:

- daje jasne upute
- usmjerava učenikovu pažnju
- daje pravovremene obavijesti o promjenama ili potrebi za promjenama aktivnosti
- strpljivo daje usmene upute i čeka dok učenik odgovori; ako ima teškoća u govoru ne prekida ga i ne sugerira mu odgovor.

Pomagač će učeniku tijekom cijeloga ili dijela ispita pomagati u:

- čitanju zadatka
- skiciranju prema usmenome naputku učenika
- crtanju prema naputku učenika
- usmjeravanju učenikove pažnje (npr. pri okretanju stranica)

- u izradbi praktičnoga rada/zadatka prema napatku učenika (djelomična pomoć)
- pisanju prema diktatu učenika (kod izrazito nečitkoga rukopisa, kod izrazito sporoga pisanja, kod specifičnih teškoća u učenju, a kada učenik nije u mogućnosti služiti se računalom).

9.2.5. Vrijeme trajanja ispita

Učeniku je moguće produljiti vrijeme trajanja ispita od 35% do 50% više od uobičajenoga predviđenoga vremena za rješavanje zadatka.

Uz gore navedenu mogućnost produljenja vremena moguće je odobriti i dodano vrijeme – vrijeme koje se uopće ne ubraja u vrijeme trajanja ispita u slučajevima kada je neophodno da se učenik odmori, obavi toaletu, promijeni položaj, zamijeni i/ili ponovno stavi pomagala, da se umiri vidno uznemireni učenik, provedu vježbe disanja, uzmu lijekovi i sl.

10. UČENICI S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

10.1. Opis populacije

Poremećaji u ponašanju su skupni naziv za sve one pojave biološke, psihološke i socijalne etiologije koji manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost te neugodno, štetno i opasno utječu na druge pojedince i društvene organizacije (školu, obitelj, drugu osobu) (Dobrenić i Poldrugáč, 1974.). Drugim riječima to su sva ona ponašanja koja ometaju osobu u redovitome funkcioniranju, napredovanju i razvoju, a mogu ometati ili/i ugrožavati i okolinu te biti štetna ili/i opasna kako za pojedinca tako i za njegovo okruženje.

Jedna od najuobičajenijih podjela poremećaja ponašanja djece i mladeži govori o dvije osnovne skupine poremećaja (Koller-Trbović, Žižak, Bašić, 2001.):

- eksternalizirani poremećaji ili aktivni poremećaji ponašanja predstavljaju nedovoljno kontrolirana ponašanja, usmjerena prema drugima, na primjer: impulzivnost, hiperaktivnost, prkos, nepažnja, neposlušnost, nepokornost, negativističko ponašanje, agresivnost, destruktivnost, delinkvencija, nametljivost, ovisnost, bježanje...
- internalizirani poremećaji ili pasivni poremećaji predstavljaju ponašanja koja su pretjerano kontrolirana i usmjerena prema sebi, na primjer: anksioznost, strah, sram, povučенost, nedostatak samopouzdanja i samopoštovanja, tuga, potištenost, rastresenost, nezainteresiranost, osamljenost...

Postoje i psihogeno uvjetovani oblici poremećaja u ponašanju koji se često pojavljuju u školskoj populaciji, a to su: noćno i dnevno mokrenje, njihanje glavom, grickanje noktiju, čupanje kose, čupanje obrva, tikovi.

Poremećaji u ponašanju uvjetovani organskim čimbenikom nastali su najčešće zbog ili usred oštećenja središnjega živčanoga sustava.

Da bismo rekli da je nešto poremećaj u ponašanju, nije dovoljno jednom primijetiti kod učenika neko od gore navedenoga ponašanja, već je potrebno

znati da postoje mnogobrojni kriteriji koji se moraju zadovoljiti da bi bilo govora da je neko ponašanje poremećaj u ponašanju. Neki od tih kriterija su (Koller-Trbović, Žižak, Bašić, 2001.):

- kriterij trajanja (kada neko ponašanje traje od tri do šest mjeseci, ili se dogodi iznenadno)
- kriterij intenziteta (težina poremećaja)
- prisutnost poremećaja u više područja (kod kuće, u školi i sl.)
- prisutnost većega broja različitih poremećaja (bježanje, laganje, loš uspjeh u školi, istovremeno)
- odudaranje od društvenih normi
- već poduzete intervencije i rezultati.

10.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

10.2.1. Opći uvjeti

Prije ispita važno je s učenicom, koji ima neki oblik poremećaja u ponašanju, obaviti razgovor i stvoriti odnos povjerenja. Razgovor neka obavi stručno razvojna služba (pedagog, psiholog ili defektolog), a u nedostatku stručne razvojne službe razrednik ili ispitni koordinator za nacionalne ispite (onaj tko ima s učenicom bolji odnos ili odnos povjerenja). Razgovor s učenicom potrebno je obaviti na način da se učenika osobno upozna s time što je to vanjsko vrjednovanje obrazovnih postignuća, koji su zadatci učenika, tj. što se od njega očekuje. Razgovor se može obaviti i više puta, pa se tako s učenicom može razgovarati na temu koja su njegova očekivanja, uznemiruje li ga što, ima li kakve strahove vezane uz provođenje navedenoga, vidi li kakav problem i kako bi ga mogao riješiti. Iako ispitni koordinator u svakome razredu objašnjava kako će izgledati ispit te što se od učenika očekuje, učenik s poremećajem u ponašanju često nije u mogućnosti čuti niti razumjeti rečeno, npr. zbog poremećaja pažnje. Tijekom razgovora učenika je potrebno upoznati s mogućnostima prilagodbe i po procjeni neku od prilagodbi unaprijed dogovoriti. Član stručne razvojne službe i ispitni koordinator trebaju obaviti i razgovor s dežurnim učiteljem (potrebu za osobnim pomagačem procjenjuje Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, a na temelju prijave

škole) o načinima prilagodbe prema učenicima s poremećajem u ponašanju i upozoriti ga na moguća ponašanja učenika.

10.2.2. Tehnička prilagodba

Moguće tehničke prilagodbe su: izdvojeni prostor, dobro osvjetljenje bez dodatnih podražaja (u slučaju zajedničkoga rada s ostalim učenicima posjesti učenika što bliže dežurnome učitelju, najbolje prva klupa u sredini da učenika ne ometaju vanjski podražaji).

Potrebno je omogućiti donošenje vode, slatkiša, lijekova, papirnatih maramica.

10.2.3. Prilagodba ispitnoga materijala

Prilagodba ispitnoga materijala odnosi se na prilagodbu tiska, prilagodbu zadataka i/ili uputa.

- alternativni načini provjere znanja (reducirati pisanje, omogućiti verbalno rješavanje zadataka, pripremiti materijal kao audiomaterijal)
- prilagoditi tisak (povećan razmak, istaknuti podebljanim tiskom riječi ili pojmove koji su važni za usmjeravanje pažnje), tj. rabiti jasne, pregledne i čitljive forme za pisane provjere; ostaviti dovoljno mjesta za odgovor; jasno crtama označiti mjesto za odgovor
- složene upute pri rješavanju zadataka treba razdijeliti u više jednostavnih uputa, jednostavne, pregledne slike i crteži bez suvišnih detalja
- jezično preoblikovanje ispitnoga materijala

10.2.4. Osobni pomagač

U pravilu treba biti unaprijed pripremljena osoba u koju učenik ima najviše povjerenja. Osobni pomagač treba:

- davati jasne upute koje izgovara glasno i polako
- ostvariti kontakt očima
- usmjeravati pažnju polaganjem ruke na rame učenika
- davati pravovremene obavijesti o promjenama ili potrebi za promjenama aktivnosti (npr. imaš još pet minuta do kraja obavljanja toga zadatka i prelaska na drugi zadatak)

- omogućiti učeniku ako je u zasebnom prostoru da si upute izgovara naglas
- smanjiti frustraciju učenika tijekom ispita omogućujući mu kratke pauze

10.2.5. Vrijeme trajanja ispita

Učeniku je moguće produljiti vrijeme trajanja ispita do 35% više od uobičajenoga predviđenoga vremena za rješavanje zadatka.

Uz gore navedenu mogućnost produljenja vremena moguće je odobriti i dodano vrijeme – vrijeme koje se uopće ne ubraja u vrijeme trajanja ispita u slučajevima kada je neophodno da se učenik odmori, promijeni položaj, da se umiri vidno uznemireni učenik, provedu vježbe disanja, uzmu lijekovi i sl.

11. UČENICI S POREMEĆAJEM PAŽNJE/ POREMEĆAJEM PAŽNJE S HIPERAKTIVNOŠĆU (ADD/ADHD)

11.1. Opis populacije

Poremećaj pažnje razvojni je poremećaj s izraženim simptomima nepažnje i/ili hiperaktivnosti/impulzivnosti koji su maladaptivni (klinički značajno oštećenje socijalnoga, akademskoga ili radnoga funkcioniranja) i ne odgovaraju razvojnome stupnju osobe (DSM-IV, 1996., Naklada Slap, Jastrebarsko).

Utvrđene su dvije vrste poremećaja pažnje:

- poremećaj pažnje bez hiperaktivnosti (ADD)
- poremećaj pažnje s hiperaktivnošću (ADHD).

U velikome postotku kod učenika s ADD-om ili ADHD-om pojavljuju se:

- nepažljivost ili rastresenost
- impulzivnost
- teškoća odgađanja zadovoljstva (nestrpljivost)
- hiperaktivnost
- prekomjerno emocionalno uzbuđivanje
- neobuzdanost
- socijalni problemi
- dezorganiziranost.

Karakteristične osobine djece s ADD-om ili ADHD-a su:

- ne posvećuju posebnu pozornost na detalje
- rade prebrzo i čine nepotrebne pogriješke, a ne pogriješke zbog neznanja
- imaju teškoća s održavanjem pažnje tijekom rada, ali i igre
- često ne prate upute
- ne slušaju ni kada im se izravno obraćate
- prelaze s jedne aktivnosti na drugu i rijetko kada završavaju započeti zadatak
- počinju raditi prije nego su dobili upute i shvatili ih
- na pitanja odgovaraju prebrzo i ne daju si dovoljno vremena da razmisle ili, pak, odgovaraju prije nego je pitanje do kraja postavljeno
- imaju teškoća u organiziranju pisanih radova koji su često bez reda
- imaju teškoća u organiziranju aktivnosti
- često izbjegavaju i ne vole zadatke koji zahtijevaju održavanje trajnijega mentalnoga napora
- lako odustaju od zadataka i prije nego ih pokušaju riješiti
- lako ih ometaju vanjski podražaji
- gube stvari
- rastreseni su
- zaboravljivi su
- vrpolje se i meškolje
- ne mogu dulje vremena sjediti na jednome mjestu
- često trče uokolo, penju se u situacijama u kojima je to neprimjereno
- često su bučni u igri i imaju teškoća pri uključivanju u igre u kojima se traži tišina
- stalno su u pokretu, ponašaju se kao da ih „pokreće motor”
- pretjerano su pričljivi i često prekidaju razgovor
- teško im je čekati na red
- prekidaju ili ometaju druge
- imaju nisku tolerancija na frustracije.

Navedene karakteristične osobine moraju se pojavljivati najmanje 6 ili više mjeseci, značajno ometati učenika u funkcioniranju i javljati se u dva ili više okružja (školi, kući, sportskome klubu...) da bismo posumnjali u ADD/ADHD. Popratna je pojava nezadovoljavajući uspjeh u školi.

11.2. Prilagodbe ispitne tehnologije

11.2.1. Opći uvjeti

Potrebno je osigurati izdvojeni prostor uz dobro osvjetljenje bez dodatnih podražaja (vizualnih i slušnih), a u slučaju zajedničkoga rada s ostalim učenicima posjesti učenika što bliže dežurnome učitelju, najbolje prva klupa u sredini da učenika ne ometaju vanjski podražaji.

Također, treba uspostaviti ozračje koje će učenika osloboditi straha tako da se osjeća ugodno.

11.2.2. Prilagodba ispitnoga materijala

Prilagodba ispitnoga materijala odnosi se na alternativne načine provjeravanja obrazovnih postignuća učenika, prilagodbu tiska, ispitnih zadataka i/ili uputa.

- alternativni načini provjere znanja (reducirati pisanje, omogućiti verbalno rješavanje zadataka, pripremiti materijal kao audiomaterijal)
- dozvoliti alternativne načine rješavanja zadataka, sa smanjenim potrebama za pisanjem
- prilagoditi tisak (povećan razmak, istaknuti podebljanim tiskom riječi ili pojmove koji su važni za usmjeravanje pažnje), tj. rabiti jasne, pregledne i čitljive forme za pisane provjere; ostaviti dovoljno mjesta za odgovor; jasno crtama označiti mjesto za odgovor
- složene upute pri rješavanju zadataka treba razbiti u više jednostavnih uputa, jednostavne, pregledne slike i crteži bez suvišnih detalja
- jezično preoblikovanje ispitnoga materijala

11.2.3. Osobni pomagač

U pravilu treba biti unaprijed pripremljena osoba u koju učenik ima najviše povjerenja. Osobni pomagač treba:

- davati jasne upute koje se izgovaraju glasno i polako
- ostvariti kontakt očima
- usmjeravanje pažnje polaganjem ruke na rame učenika
- davanje pravovremene obavijesti o promjenama ili potrebi za promjenama aktivnosti (npr. imaš još pet minuta do kraja izvršenja toga zadatka i prelaska na drugi zadatak)
- omogućiti učeniku ako je u zasebnom prostoru da si upute izgovara naglas
- smanjiti frustraciju učeniku tijekom ispita omogućujući mu kratke pauze.

11.2.4. Vrijeme trajanja ispita

Učeniku je moguće produljiti vrijeme trajanja ispita do 35% više od uobičajenoga predviđenoga vremena za rješavanje zadatka.

Uz gore navedenu mogućnost produljenja vremena moguće je odobriti i dodano vrijeme – vrijeme koje se uopće ne ubraja u vrijeme trajanja ispita u slučajevima kada je neophodno da se učenik odmori, promijeni položaj, da se umiri vidno uznemireni učenik, provedu vježbe disanja, uzmu lijekovi i sl.

12. DOKUMENTI O PRAVIMA OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA

Možemo zaključiti da naša zemlja intenzivno i pravovremeno prati donošenje svih relevantnih međunarodnih dokumenata u području odgoja i obrazovanja učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

Navodimo samo neke od međunarodnih i hrvatskih dokumenata za koje je iz naziva i datuma donošenja vidljivo da Republika Hrvatska u potpunosti slijedi međunarodnu zajednicu.

Međunarodni dokumenti:

- Konvencija o pravima djeteta, UN 1989.
- Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom, UN 1993.
- Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunoga sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom od 2006. do 2015.
- **Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, UN 2007.**

Hrvatski dokumenti:

- Nacionalni program djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj, Vlada RH 1999.
- Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006., Vlada RH 2003.
- Prioritetne aktivnosti za dobrobit djece od 2003. do 2005. godine, Vlada RH 2003.
- **Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece od 2006. do 2012., Vlada RH 2006.**
- **Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i fakultativnoga protokola uz Konvenciju, Hrvatski sabor, 1. lipnja 2007.**
- **Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, Vlada RH, 5. lipnja 2007.**

U skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u području obrazovanja obveze država su sljedeće:

1. Države stranke priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. U cilju ostvarenja ovog prava bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti, države stranke će osigurati uključivost obrazovnoga sustava, kao i cjeloživotno obrazovanje, usmjereno na:

- puni razvoj ljudskoga potencijala i osjećaja dostojanstva i vlastite vrijednosti, osnaživanja poštivanja ljudskih prava, temeljnih sloboda i ljudske raznolikosti
- razvoj osobnosti osoba s invaliditetom, kao i njihovih talenata i kreativnosti, te mentalnih i tjelesnih sposobnosti, u njihovu punom potencijalu
- omogućavanje djelotvornoga sudjelovanja osoba s invaliditetom u slobodnom društvu.

2. U ostvarenju ovoga prava, države stranke će osigurati:

- da osobe s invaliditetom ne budu isključene iz općega obrazovnoga sustava na osnovi svojeg invaliditeta, te da djeca s teškoćama u razvoju ne budu isključena iz besplatnoga i obveznoga osnovnog ili iz srednjega obrazovanja na osnovi teškoća u razvoju
- da osobe s invaliditetom mogu imati pristup uključujućem, kvalitetnom i besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju, na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive
- razumnu prilagodbu individualnim potrebama
- da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu pomoć, unutar općega obrazovnoga sustava, kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje
- pružanje djelotvornih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskome i socijalnome razvoju, u skladu s ciljem potpunoga uključivanja.

3. Države stranke će omogućiti osobama s invaliditetom učenje životnih i društvenih razvojnih vještina kako bi olakšale njihovo puno i ravnopravno sudjelovanje u obrazovanju i životu kao članova zajednice. U tu svrhu, države stranke će učiniti sljedeće:

- olakšati učenje Brailleova pisma, alternativnoga pisma, augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, vještina orijentacije i pokretljivosti, te promicati potporu vršnjaka i mentorski rad
- olakšati učenje znakovnoga jezika i promicanje jezičnoga identiteta zajednice gluhih
- osigurati provođenje obrazovanja osoba, poglavito djece koja su slijepa, gluha ili gluhoslijepa na najprikladnijim jezicima i načinima te sredstvima komunikacije za te pojedince, i u okruženjima koja u najvećoj mogućoj mjeri potiču intelektualni i socijalni razvoj.

4. Kako bi pomogle u osiguranju ovog prava, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući nastavnike s invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i Brailleovo pismo i obučiti će stručnjake i osoblje koje radi na svim obrazovnim razinama. Takva obuka će uključivati svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.

5. Države stranke će osobama s invaliditetom osigurati pristup općem tercijarnom obrazovanju, stručnom usavršavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tu svrhu, države stranke će osigurati razumnu prilagodbu za osobe s invaliditetom.

Prema Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja sunositelj je u sljedećima mjerama:

mjera broj 3

- osigurati cjeloživotno učenje osobama s invaliditetom s ciljem učinkovite prohodnosti među fazama obrazovanja te obrazovanja i zapošljavanja, osigurati studijske programe i trajni profesionalni razvoj

mjera broj 4

- razvoj odgojno-obrazovnih djelatnika na svim razinama za stjecanje kompetencija za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom

mjera broj 5

- osigurati infrastrukturnu potporu učenicima s teškoćama u razvoju.

Također, iz Strategije za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje koju je izradilo Vijeće za nacionalni kurikulum, Ministarstva znanosti obrazovanja i športa, 2007. godine izdajamo zaključak: str. 13.

„Nedovoljna je planska i programska diferenciranost koja se odnosi na učenike s posebnim potrebama, djecu s teškoćama u razvoju i učenje te darovitu djecu. Provođenjem vanjskoga vrjednovanja i nacionalnih ispita u osnovnim i srednjim školama pokazala se potreba definiranja znakovnoga jezika kao prvoga jezika za djecu s problemima sluha i govora te potreba za osiguravanjem potpunoga obrazovanja na Brailleovu pismu za djecu s problemima vida.”

Osnova za izradbu ovih Uputa je Zakon o osnovnom školstvu (Narodne novine, broj 69/03. i 76/05.), Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne novine, broj 23/91) te Hrvatski nacionalni obrazovni standard – Nastavni plan i program za osnovnu školu (MZOŠ, 23. kolovoza 2006.).

Hrvatski nacionalni obrazovni standard unaprjeđuje hrvatsko školstvo po načelima škole za sve, uvažavajući posebne odgojno-obrazovne potrebe skupina i pojedinca, od učitelja očekuje da svakomu učeniku omogućiti da bude uspješan te uz sadržajne i organizacijske prilagodbe predviđa i potrebne arhitektonske prilagodbe u školama.

Upute su, uz znanja i iskustvo autora, dijelom nastale i na temelju eksperimentalnoga vanjskoga vrjednovanja u osnovnoj školi provedenog u školskoj 2006./2007. te nacionalnih ispita u srednjim školama i prilagodbi za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u 2006. i 2007. godini, a dijelom na proučavanju iskustava zemalja Europske unije.

Vjerujemo da su u potpunosti usklađene s gore navedenim konvencijama, deklaracijama, strategijama i dokumentima.

Tiskano u 2000 primjeraka